

puščine, ki se nanaša na Klemenčičevo slikarsko dejavnost, Lutkovno gledališče v Ljubljani je prevzelo umetnikove marionete, posebej so shranjene njegove fotografije in na koncu je kot imetnik še naš arhiv).

Pri privatnih imetnikih se arhivsko gradivo nahaja v glavnem v dobrem stanju. Seveda se dobijo tudi izjeme, ki so na žalost tudi med kulturnimi ustanovami. (Zapuščina Miroslava Premroua je shranjena v lesenih zabojih in v najbolj zakotnem delu knjižnice Narodnega muzeja v Ljubljani.)

Gradivo v privatni lasti ni urejeno ali popisano. To delo je prepuščeno arhivu, ki glede na vsebino gradiva oblikuje notranje celote (osebne zadeve, premoženjske in gospodarske zadeve, korespondenca, gradivo, ki se nanaša na poklieno ali kako drugo dejavnost ustvarjalca).

Nemogoče je odkriti vse dokumentarno gradivo, ki ga hranijo občani in bi bilo lahko razglašeno za arhivsko gradivo oz. kulturni spomenik, če bi zanj vedeli (urbarji, listine, rokopisi, dnevniki).

Naletimo celo na primer, ko kmečki turizem bogati svojo ponudbo s prikazovanjem osebnega arhiva. Najbrž bo v prihodnosti takih primerov še več, zato mora zakonodaja poseči tudi na to področje.

Dotaknila bi se še vprašanja, kako naj poteka strokovno varovanje in obdelava gradiva, ki je razglašeno za kulturni spomenik in je še vedno v privatni lasti. Država mora prevzeti tudi v teh primerih delež pri finansiranju varstva arhivskega gradiva (restavracija, konservacija).

V zvezi s pobudo, naj bi bila arhivom dana možnost, da prevzamejo zasebno arhivsko gradivo v depozit, kar pomeni da ostanejo dotodanji imetniki lastniki arhivskega gradiva ter da imajo pravico odločati o vsakokratni uporabi tega gradiva, bi navedla primer iz našega arhiva:

Znanstvenoraziskovalni center SAZU (zanj dr. Marušič) nam je poslal dopis, v katerem pravilno ugotavlja, da je naš arhiv najbolj primeren in usposobljen na novogoriškem za hranjenje zapuščine dr. Henrika Tume. Zapuščina obsega poleg osebnega arhiva tudi knjižnico; imetnik zahteva, da morata biti oba sestavna dela hranjena na istem kraju. Dr. Marušič ugotavlja, naj bi se zapuščina hranila kot corpus separatum in bi bila temelj za osnovanje študijskega centra dr. Henrika Tume. Lastniki seveda ne mislijo na prodajo. Arhiv ima torej pri pridobivanju zasebnega arhivskega gradiva po veljavni zakonodaji le omejeno možnost, kot je na primer predkupna pravica. Za ohranitev navedenega gradiva pa so te možnosti odločno premalo in mu zato ne dajejo potrebne varnosti.

Zakonodaja se trudi, da bi rešila glavne probleme v zvezi z zbiranjem in prevzemanjem arhivskega gradiva. Uspeh na terenu pa je predvsem odvisen od dobre volje privatnih imetnikov in od naše vztrajnosti.

Zbiranje gradiva društev in stiki z ustvarjalci tovrstnega gradiva

Boris Rozman

DRUŠTVA

Pri društvih ne gre za politično združevanje občanov, ampak za združevanje zaradi kulturnih prosvetnih, umetniških, strokovnih, znanstvenih, športnih, socialnih, humanitarnih in podobnih potreb in interesov. Za društvo je značilno, da gre za prostovoljno združevanje občanov in da so društva pri uresničevanju svojih ciljev samostojna. Delovanje za društvo ni obvezno, društva lahko svojo dejavnost zmanjšajo ali omejijo, ker temelji njihova dejavnost izključno na prostovoljni podlagi. Po zakonu iz leta 1974 so društva, pravno gledana, pravne osebe in sicer civilno-pravne osebe. Takšen status pa si društvo pridobi z vpisom v register društev pri pristojnem upravnem organu za notranje zadeve. Članstvo v društvu ni stalno, število članov raste ali upada. Društvo lahko ustanovi več oseb, ki imajo skupen cilj, reguliran s pravili in drugimi akti.

Več istovrstnih ali sorodnih društev za uresničevanje svojih skupnih ciljev lahko ustanovi zvezo društev, za katero ravno tako velja, da gre za prostovoljno združevanje. Društvo lahko izstopi iz zveze društev, ali pa v tako zvezo ne vstopi. Za zvezo se uporabljajo predpisi, ki veljajo za društva.

POMEN DRUŠTEV

Najstarejša društva so obstajala brez državnih zakonskih predpisov. Delovala so na osnovi družbenih norm, ki so bile zbrane v društvenih redih – društvenih pravilih. Vlogo državne oblasti pri nastajanju društev so čutili šele tedaj, ko so društva pridobila določen vpliv v družbi. Ta pa je postajal vse večji in večji. Z njim pa je rasel tudi njihov pomen. Seveda, pomena, kakršnega so društva imela nekoč, danes nimajo več. Ne moremo in ne smemo pa trditi, da so danes društva brez pomena, še zlasti, ko se je začela uveljavljati lokalna zgodovina. Ta namreč preučuje za svet mnoge nepomembne dogodke, a pomembne za kraj, kjer so se dogajali. Gradivo za takšne dogodke so raziskovalci začeli iskati in jih še iščejo pri društvih oziroma ustanovah, ki hranijo njihovo gradivo.

ODNOS DRUŠTEV DO GRADIVA

Mnogokrat je iskanje zaman. Gradiva ne najdejo in to kljub temu, da so društva nekoč zelo poudarjala hranjenje gradiva, ki je nastajalo pri njihovem delovanju. Pri mnogih društvih so določili celo arhivarja, ki je bil zadolžen za varovanje arhivskega in dokumentarnega gradiva društva. Kako danes društva ravnaajo z dokumentarnim gradivom ni potrebno danes posebej poudarjati. Vsem je znano, da je le malo takih društev, ki se zavedajo svoje vloge

v družbi, kjer delujejo, in da varujejo gradivo tako kot je potrebno. Delo pri društvih je le prostovoljno, kar je eden izmed poglavitnih vzrokov za slabo ohranjenost gradiva. Torej bodo tudi bodoči raziskovalci imeli enake, če ne še večje probleme pri iskanju arhivskega gradiva društev, saj pri mnogih, tudi zelo aktivnih društvih, nimajo že nekaj let starega gradiva, da o starejšem niti ne govorimo.

ODNOS ARHIVOV DO DRUŠTEV

V veliki meri smo za tako stanje na terenu odgovorni tudi delavci v arhivih. Še vedno dajemo premalo poudarka vrednosti in pomenu društev, ki delujejo na našem področju. Že res, da pišemo članke, izdajamo priročnike, včasih organiziramo seminarje za člane društev, ki naj bi bili zadolženi za dokunetarno gradivo pri društvih, pa ravno pri najpomembnejšem faktorju odpovemo. Ta pa je: osebni stik, pogovor, sodelovanje, zaupanje in vztrajnost. Pri društvih je potrebno vedno znova in znova poudarjati vlogo in pomen, ki ga imajo, in kakšno vrednost ima gradivo, ki nastaja pri njihovem delovanju. Pozabljamo pa tudi, da člani društev zelo malo vedo o naših inštitucijah, njihovi vlogi, kaj šele o naših nalogah in delu, ki ga opravljamo. Zakoni, ki jih vežejo na varovanje arhivskega gradiva in njegovega oddajanja v arhiv, jim ne pomenijo veliko. Tudi poznajo jih ne. To velja tudi za društva, ki smo jih na osnovi zakonodaje valorizirali in jim poslali navodila za odbiranje arhivskega gradiva iz dokumentarnega gradiva. Ni v njihovem interesu. Nam pa ravno tako ne morejo veliko pomagati. Tipičen primer je občina Kamnik, kjer delujeta Delovsko prosvetno društvo Solidarnost in Prvo Slovensko pevsko društvo Lira. Kljub sproženemu postopku glede prevzema arhivskega gradiva nismo ničesar dosegli. Zakonodaja je eno, praksa pa drugo. Vse je odvisno od nas, arhivistov, kako se bomo problema lotili in od posameznikov pri društvih, kako bodo stvar razumeli in bodo pripravljeni sodelovati.

Ne glede nato, kaj bo prinesla nova zakonodaja, bomo morali naše delo tako nadaljevati. Še bolj se bomo morali terensko angažirati, dopovedovati članom društev o vrednosti in pomenu gradiva, ki nastaja pri njihovem delovanju, jim vlivati zaupanje do arhivov, jih celo povabiti v arhiv, da se prepričajo o naših izjavah, jim pokazati popise in tekste o društvih, ki se v arhivih že nahajajo in pomagati pri razstavah, ki jih priložnostno organizirajo ob obletnicah društva. Edino na ta način bomo prepričali člane društev, da hranijo gradivo, ki nastaja pri njihovem delu, in odpravili probleme, ki nastajajo in ki bodo nastajali pri zbiranju arhivskega gradiva društev v arhivu.

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka